

FOTÓ: BABÁK ZOLTÁN

A NÖVÉNYI BIODIVERZITÁS NYOMÁBAN

SZÖVEG É FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

▲
A szerző a Körös árterében
sárga nózsimot fényképez

Melyik a legveszélyeztetettebb élőlény? – kérdezem gyakran az egyetemi hallgatókat. „Panda, tigris, tűzok” – általában ehhez hasonló válaszok érkeznek. Az én változatom viszont gyakran meglepi őket. Szerintem a legveszélyeztetettebb élőlény a természettel harmóniában együtt élő és azt ismerő ember. A néprajzkutatók ezt úgy fogalmazzák meg, hogy egyes emberek és népcsoportok hagyományos ökológiai tudással rendelkeznek. A Kárpátok és a Kárpát-medence vidékein különösen jellemző ez egyes csángó közösségekre vagy épp a hortobágyi pásztorok világára. Közös vonásuk, hogy nagyon sok időt töltenek a természetben, egy évben akár 300 napot is!

A hagyományos ökológiai tudás megőrkítésével a 24. órában járunk, hiszen a globalizáció folyamatai e közösségeket is rendkívül gyorsan átalakítják, pusztulásra ítélve az évszázadok alatt felhalmozott ismeretanyagot. Ez a hagyományos tudás jelenti az egyik alapját a természetvédelmi kezelésnek, így nagy könnyelműség lenne azt veszni hagyni.

Az ökológiai tudás, a természet ismerete elsajátítható az iskolapadban is – persze csak az alapok. A valódi összefüggéseket és a tankönyvekből tanultakat csak a természetben járva érthetjük meg igazán, a fajismeret kizárólag a természetben szerezhető meg.

Egy városban élő, a természettől elidegenedett ember meglepően

keveset tud a természetről. Még az olyan természetű növények felismerésével is gondok vannak, melyektől az életünk függ, hiszen azokat fogyasztjuk nap mint nap. Nem csoda, mivel gyümölcsöt és gabonaféléket leginkább feldolgozott formában vagy leszűretelve látunk az áruházi polcokon. Valljuk be, a legtöbben igencsak bajban lennének, ha az árpát a búzától vagy a rozstól kellene megkülönböztetniük! De sokan még élő gyümölcsfát sem láttak...

A jelenség leírására vezették be a növényvaktság (angolul: plant blindness) fogalmát. James Wandersee és Elizabeth Schussler amerikai botanikusok írták le e jelenséget, miszerint az emberek a jelentőségükhöz és a tényleges

sokféleségükhöz képest sokkal kevésbé észlelik a növényeket – és nem csupán arról van szó, hogy a nevüket nem tudják, hanem szinte észre sem veszik őket, azok számukra beleolvadnak a környezetbe! Ahogy a kutatók megfogalmazták: „A növényvaktság elsődlegesen azt jelenti, hogy valaki képtelen észlelni és felismerni a környezetében lévő növényeket, másodlagosan pedig azt, hogy nem látjuk meg a növényeknek a bioszférában és az emberi létben betöltött szerepét.”

Szerintük a növények azért nem keltik fel az érdeklődésünket, mert híján vagyunk azoknak a vizuális támpontoknak, melyek vonzzák a tekintetet. A növényeknek nincs arca, nem mozognak, nem viselkednek fenyegetően. Elménk kiszűri a látottakból a feleslegesnek ítélt információkat, köztük a növényeket is. Nem véletlen, hogy az állatok iránt fogékonnyabbak vagyunk, azokról a legtöbbünknek legalább felületes ismeretei vannak.

De mi a helyzet a növényvilág ismeretével? A közösségi média növényekkel foglalkozó oldalait követve egyértelmű, hogy a többség csak néhány feltűnő növényfajt ismer, többnyire azokat, amelyeknek van valamilyen emberi vonatkozása (pl. élelmiszer, dísnövény, gyógynövény, gyomnövény). A vadon élő fajok közül talán a pipacs, a pitypang, a hóvirág, a parlagrafű, a selymekóró és az alkörmös a leggyakoribb szereplője a közösségi oldalaknak. Az elhivatott amatőr botanikusok már vadon élő orchideákra, kikericsre, héricsre és kököröcsinere „vadásznak”. A számukra kevésbé fontos és dekoratív növényekről már jóval kevesebb fényképet látni, különösen igaz ez a virágtalan fajokra (pl. mohák, zuzmók). Pedig különösen fontos, hogy e kevésbé ismert és feltűnő

fajokról is magas minőségben örökössük és osszuk meg az ismereteket, különösen a képeket. Ezt alapvetően indokolja a természetes élőhelyek átalakulása és a klíma változása okozta – rendkívüli ütemű – növényvilág-pusztulás.

Szemléletes közelmúltbeli eset az útifülevelű kígyószisz (*Echium plantaginaceum*) 2020-as magyarországi előkerülése. Az első felbukkanó példányokról készült képeket a közösségi médiában megosztva hamar kiderült, hogy e veszélyes mediterrán gyom már több-

„A növényvaktság elsődlegesen azt jelenti, hogy valaki képtelen észlelni és felismerni a környezetében lévő növényeket, másodlagosan pedig azt, hogy nem látjuk meg a növényeknek a bioszférában és az emberi létben betöltött szerepét.”

felé megjelent az országban: a lelkes amatőrök hamar visszajelezték a további előfordulásait.

A biodiverzitás vagy biológiai sokféleség alatt leggyakrabban a fajok sokféleségét értjük, azazhogy mennyi növény- és állatfaj él egy adott területen. Az ökológusoknak nem célja a fajok sokféleségének növelése, hiszen ez legtöbbször a nem őshonos és ezért problémás fajok betelepítését jelenti. Óriási gond viszont a fajok kihalása, amit rendszeresen frissített katalógu-

Útifülevelű kígyószisz

sokkal, úgynevezett vörös listákkal jeleznek.

Néhány tény a hazai növényvilágról. A magyar flóra jelenleg ismert fajainak száma – a 2009-ben megjelent *Új magyar fűvészkönyv* szerint – 2721, ami az őshonos és betelepült fajok együttes számát jelenti. Ez nem tűnik túl magasnak a szomszédos országokéhoz képest, pl. Romániában 3136 fajt tartanak számon, ugyanakkor hazánkból hiányoznak a kiemelkedően gazdag magashegy-ségi és mediterrán régiók.

Nincs okunk tehát szégyenkezni: növényvilágunk rendkívül gazdag – kifoghatatlan témát ad a biodiverzitást megőrkítő fotósoknak. A tudományos igényű képzés ugyanakkor nemcsak beható fotótechnikai ismereteket igényel (például makrofotózási gy-

akorlatot), hanem pontos és naprakész botanikai tudást és terepismeretet is.

Nem titkolt küldetése a rovatnak és a szerzőnek, hogy bemutassa a hazai és európai növényvilág sokféleségét, csökkentve ezzel a növényvaktság következményeit. E cikkben egy sor kis képen mutatjuk meg a hazai növényvilág változatosságát, köztük a jövevény útifülevelű kígyószisz is, amiről ez az első hazai fényképfelvétel!

Csónakos tőzegmoha

Vetési farkasszem

Hegyi len

Vízi békatutaj

Sárga falizuzmó

Közönséges saspáfrány

Kisvirágú csüdfű

Sáfrányos imola

Sárga ibolya

Kikeletnyitó téltemető

Apró kötőrőfű

Télizöld meténg

Perzsa veronika

Borbás-kerep

Erdei hölgyfű

Pongyolarence

Ráncos matyó

Koloncos legyezőfű

Nhézságú gólyaorr

Nyári hérics

Mezei tikszem

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, A SZENT ISTVÁN
EGYETEM ÖNTÖZÉSI ÉS
VÍZGAZDÁLKODÁSI INTÉZET
EGYETEMI DOCENSE